Stručni rad

„DNEVNIK“ DRAGOJLE JARNEVIĆ- SVJEDOK JEDNOG ŽIVOTA I VREMENA

Ivana Bartolac

mag. edu. hrvatskog jezika i književnosti i engleskog jezika i književnosti, nastavnik mentor

Gimnazija Karlovac

Sažetak

Dragojla Jarnević (1812.-1875.) u povijesti hrvatske književnosti ističe se kao prva profesionalna književnica i začetnica ženskog pisma. Njezin bogati književni opus čine lirska, dramska i prozna djela, a kao najpoznatije i najznačajnije djelo ističe se „Dnevnik“, odnosno njezini dnevnički zapisi koje je vodila od 1. siječnja 1833. do 10. studenog 1874. godine. Originalni rukopis od 1194 stranice sadrži detalje iz njezinoga privatnog života pa tako Dragojla bez zadrške pišem o svojim ljubavima, neostvarenoj ulozi supruge i majke te odnosu sa svojom obitelji i okolinom, koje su je kritizirale i osuđivale. Osim privatne sfere Dragojlina života „Dnevnik“ daje i pregled društvenih i političkih zbivanja tog vremena, koja ona komentira i dokumentira prožimajući svoje dnevničke zapise brojnim intertekstualnim dodacima.

Ključne riječi: dijaristica, dnevnički zapisi, žensko pismo, 19. stoljeće

1. Uvod

Poznata po svom radu kao guvernanta i učiteljica, pedagoškom djelovanju te kao aktivna zagovarateljica ilirskog pokreta, Dragojla Jarnević (1812.-1875.) u hrvatskoj se povijesti ističe i kao naša prva profesionalna književnica te kao začetnica ženskog pisma (Dujić, 2001, Odža, 2018). Iako njezin književni opus sadržava jedan roman, tri, nažalost nikada tiskane, drame, nekoliko književno-pedagoških osvrta i petnaestak pripovijesti, njezinim najvećim i najpoznatijem djelom smatra se „Dnevnik". „Naime, ono po čemu Dragojla Jarnević uživa glas dobroga autora jest (...) posthumno otkriveni opsežni tekst dnevnika koji je vodila od 1. siječnja 1833. do 10. studenoga 1874. godine" (Strupar, 2011, str. 3). Svoje dnevničke zapise Dragojla je počela pisati na njemačkom jeziku, a od 1841. godine pa do kraja života pisala ih je na hrvatskom jeziku. Razlog tome je činjenica da je Dragojla svoje osnovno obrazovanje stekla pohađajući pučku školu na njemačkom jeziku u Karlovcu. Njezino znanje hrvatskog jezika bilo je slabo jer je „odrasla smatrajući njemački svojim materinskim jezikom, kao što je to bilo uobičajeno među višim slojevima društva toga doba" (Grubišić Pulišelić, 2007). Tako je Dragojla „počela učiti materinski [hrvatski] tek sa dvadeset i devet godina", a povod tome bilo je poznanstvo s Ivanom Trnskim, kojeg po prvi puta susreće tijekom svog boravka u Grazu 1839. godine. U to je vrijeme Ivan Trnski u Grazu pohađao školu za upravnog časnika u vojnoj administraciji te je pokretanjem ilirskog pokreta tridesetih godina 19. stoljeća postao jedan od najistaknutijih predstavnika. Pod njegovim utjecajem Dragojla počinje pisati pjesme romantičarske tematike na hrvatskom jeziku. Ne prestaje s mukotrpnim učenjem i nastavlja pisati na hrvatskom jezikom jer upravo „svoje pisanje doživljava kao prosvjetiteljski rad" te na taj način iskazuje ljubav prema domovini i hrvatskom jeziku. Iako je prvih osam godina svoj dnevnik pisala na njemačkom jeziku, naknadno ga prevodi na hrvatski jezik tijekom 1872. i 1873. godine, potvrđujući svoju „transformaciju u gorljivu domoljupku" (Peternai Andrić i Žužul, 2018, str.30).

2. Dijaristica Dragojla Jarnević

Dragojla Jarnević autorica je prvoga ženskog dnevnika te ju Strupar (2011) svrstava u skupinu dijarista čiji je stupanj falsificiranja iskaza razmjerno nizak. „Dapače, ono što fascinira u ovoj knjizi jest upravo visok stupanj iskrenosti koju autorica proklamira kao fundamentalno načelo kojim će se rukovoditi u bilježenju događaja, fizičkih i psihičkih stanja" (Strupar, 2011, str. 6).

U svojim dnevničkim zapisima Dragojla „naglasak stavlja na spoznavanje vlastitih osjećaja, egzistencije, položaja u društvu" te „također komentira one društvene događaje koji su njoj važni i tumači društvene krugove u kojima se ona kreće" (Strupar, 2011, str. 7). Stoga, „Dnevnik" možemo odrediti kao privatni dnevnik. Ovaj opis „Dnevnika" ne odstupa od definicije privatnog dnevnika Helene Sablić Tomić. Ona ističe kako „u privatnom dnevniku subjekt piše u prvom licu, subjekt je percepciju usmjerio primarnoj egzistenciji, privatnom prostoru i privatnim temama" te „sekundarno on komentira i kontekst izvanjske zbilje" (Strupar, 2011, str. 7 prema Sablić Tomić, 2002). „Dragojla u svojim zapisima daje i globalnu sliku

ondašnjeg društva iz vlastitoga percepcijskoga stajališta“, što ga čini i socijalnim dnevnikom (Strupar, 2011, str. 8). Batinić (2023) ističe kako su Dragojlini „dnevnički zapisi prožeti (...) intertekstualnim dodacima: novinskim citatima, ulomcima vlastitih tekstova, komentarima aktualnih događaja, opisima prirodnih pojava, metafizičkim promišljanjima, bolesničkom dokumentacijom, intimnim iskazima, putopisno-dokumentarističkim reportažama i sl.“ (str. 223). I ovaj opis poklapa se s definicijom socijalnog dnevnika Helene Sablić Tomić. Ona ističe da su „dnevnici izvor obavijesti, bilo da je riječ o životu subjekta dnevničkog diskurza ili o društvenom trenutku u kojem je pisan“ (Strupar, 2011, str. 8). Također, ističe da ako je „stupanj obavijesnosti dnevnika usmjeren izvanjskim događajima visok te ako je u njemu naglasak stavljen na problematiziranje sociokulturnog i povijesnog iskustva dnevničkog subjekta, onda možemo govoriti o socijalnom dnevniku“ (Strupar, 2011, str. 8).

Nadalje, uobičajeno je da „dnevnici pred javnost dospijevaju uglavnom tek kad su završeni, a to znači nakon smrti njihova autora“ (Zlatar Violić, 2008) Tako je i Dragojla svoj zapečaćeni „Dnevnik“ oporukom, sastavljenom u ožujku 1873. godine, ostavila na čuvanje Učiteljskoj zadruzi, uz napomenu da se njezini dnevnički zapisi smiju otvoriti tek deset godina nakon njezine smrti. Brusić (2015) ističe kako je pisanje dnevnika jedan od najstarijih oblika ženskog pisanja te kako su „dnevnici za žene bili nešto apsolutno tajno, nešto što se radilo u potpunoj samoći i što se svim silama krilo od ostalih“ (str. 10). Međutim, Dragojla već u predgovoru „Dnevnika“ daje do znanja da „svjesno i namjerno proizvodi tekst koji nije namijenjen ladici za vezivo“, što zapravo potvrđuje da je bila ispred svog vremena (Dujić, 2012). Tako Dragojla u predgovoru piše sljedeće:

> A također želim uputiti mnoge pisce, koji bi se hotjeli moj životopis umisliti – kojim pravcem da idu, ako će se hotjeti držati istine. Jerbo nedvojim nimalo, da se neće naći poslje moje smrti piscev, koji će htjeti moj život pretresivati. Nekažem ovo s toga, kao da se držim za važnu osobu; ne, ali naprosto s toga, što dandanas običaju i životopise zlotvorah i ubojicah javnosti predavati – a o meni bi se moglo napomenuti, kako sam se usudila malimi silami pred narod izaći (...) da se usudih izvrči se kritiki ne samo Hrvatah već i ostalih učenih narodah. (Brusić, 2015, str. 30 prema Lukšić, 2000)

„U vrijeme Dragojle Jarnević jedan od niza drugih sličnih oblika represije bilo je uskraćivanje prava na pisanje“ ženama jer se pisanje općenito smatralo nečim što pripada sferi djelovanja muškaraca (Andrea Zlatar Violić, 2008). Tako „Dnevnik“ nastaje noću, nakon što Dragojla obavi sve druge poslove koje su joj društvo i tradicija zadali.

Razdoblje u kojem je „Dnevnik“ napisan nazivamo hrvatskim književnim romantizmom (Strupar, 2011). „U tome književnopovijesnom razdoblju naglasak je stavljan na javna djelovanja književnika koji su na taj način naglašavali odnos pojedinca prema višim ciljevima kao što su nacionalni identitet, domovina, hrvatski jezik i hrvatski narodni običaji, a slijedom te prakse i Jarnevićeva je pisala svoje dnevničke zapise“ (Strupar, 2011, str. 3).

2.1. Žensko pismo Dragojle Jarnević

Bojić (2013) naglašava kako žensko pismo predstavlja konstrukt „koji i danas izaziva prijepore i razilaženja u mišljenjima književnih teoretičara, povjesničara i svih ostalih koji su na bilo koji način u književnoj struci“ (str. 4). Iz tog je razloga nemoguće izdvojiti samo jednu definiciju ženskog pisma. Cukrov (2016) žensko pismo definira kao „književnost namijenjenu prvenstveno ženama i koju pišu žene“ (str. 4). Bojić (2013) pak žensko pismo određuje kao pismo razlike, odnosno „način na koji se žene u književnosti nastoje distancirati od muške književnosti“ (str. 4). Detoni Dujmić u djelu „Ljepša polovica književnosti“ ne koristi pojam ženskog pisma, već pojam ženske književnosti (Cukrov, 2016). Za nju je ženska književnost „pragmatični pojam oslobođen predrasuda o ženskom ili muškom načinu pisanja, termin koji ne poznaje estetske ili poetološke kriterije određene spolnom pripadnošću“ (Cukrov, 2016, str. 5). Odža (2020) navodi kako žensko pismo „nastaje i razvija se kao potreba govora o sebi“ te žensko pismo u cjelini određuje kao „pokušaj (...) eskapizma od traume, putem razotkrivanja i autodestruktivnosti književnog subjekta“ (str. 96, 107). Budući da Detoni Dujmić kada govori o ženskim rukopisima misli na tekstove „koje su u hrvatskoj književnosti 19. i prve polovice 20. stoljeća napisale žene“, „Dnevnik“ Dragojle Jarnević s pravom možemo nazvati ženskim pismom.

Položaj hrvatskih književnica 19. i 20. stoljeća bio je podređen u odnosu na status književnika, što potvrđuje i životna priča Jarnevićeve. Nije se radilo o lošoj umjetničkoj kvaliteti djela ili pak njezinom nepostojanju kada govorimo o književnom stvaralaštvu književnica. Pisanje se je u Dragojlino vrijeme smatralo kao nešto kulturno i uzvišeno, što je automatski značilo da pripada muškoj sferi pa je pisanje bilo privilegija samo rijetkih žena. One su mogle biti redovnice, neudane ili rastavljene žene ili su pak pripadale visokome društvenom sloju, odnosno aristokraciji. Nepravedan položaj hrvatskih književnica Bojić (2013) potvrđuje i činjenicom da je u većini pregleda hrvatske književnosti koji su objavljeni u periodu nakon Drugog svjetskog rata broj zastupljenih književnica gotovo zanemariv. Do značajnijeg pozitivnog pomaka dolazi tek 1998. godine kada je objavljena knjiga „Ljepša polovica književnosti“ autorice Detoni Dujmić. Ovo djelo obuhvaća portrete i interpretacije djela tridesetak hrvatskih književnica „s kojima je javnost dotada malo ili nikada bila upoznata“ (Bojić, 2013, str. 2). Svoje zasluženo mjesto dobila je i Dragojla Jarnević. Brusić (2015) naglašava kako Dragojla davanjem uvida u vlastitu privatnost, makar i deset godina nakon svoje smrti, dokazuje svoj status žene ispred svog vremena. Ono što ju kao autoricu čini revolucionarnom jest upravo činjenica da njezin „Dnevnik“ govori o „stvarnoj ženi 19. stoljeća sa svim vrlinama i manama duše i tijela“ (Brusić, 2015, str. 43).

3. Privatni život Dragojle Jarnević u „Dnevniku“

Za Dragojlu Jarnević njezin je „Dnevnik“ privilegirano mjesto povjeravanja najintimnijih misli, želja, stanja i osjećaja“ (Strupar, 2011, str.11). Neskladni i napeti odnosi s obitelji, posebice majkom, krhko zdravstveno stanje, nesretne ljubavi, nemogućnost pronalaska životnog suputnika, neostvarena uloga majke te osjećaji usamljenosti i odbačenosti dio su sfere intimnog u njezinim dnevničkim zapisima (Strupar, 2011).

3.1. Ljubav

Iako odgojena u patrijarhalnoj obitelji u skladu s tradicijskim vrijednostima prve polovice 19. stoljeća, stavovi Dragojle Jarnević o „ljubavi, braku, djevičanstvu prilično su kontroverzni za vrijeme u kojemu je ona živjela i njima je rušila stereotipe vezane uz muško-ženske odnose“ (Strupar, 2011, str. 11). Njezin ljubavni život obilježilo je nekoliko muškaraca, „iako je autorica nastojala biti jaka u svome nastojanju da se emocionalno ne veže ni uz koga“ (Strupar, 2011, str. 12). Njezina prva fatalna i vječno neprežaljena ljubav bio je Franjo Redinger, slagar i tiskar podrijetlom iz Moravica, za kojeg je manje poznato da je upravo on podržao Dragojlinu ideju o vođenju dnevnika. Redingerovim povratkom u Moravice njihova ljubav nesretno je završila, ali kasnije u životu Dragojla je mnoge svoje „udvarače poistovjećivala upravo s njim“ (Strupar, 2011, str. 12). Budući da su u Dragojlino vrijeme svećenici i redovnici jedini bili obrazovani, upravo se u njihovom društvu ona osjećala najugodnije. Stoga ne čudi činjenica da su upravo sljedeća dva muškarca u koje se je zaljubila bili svećenici Mlinarić i Kirchlechner. Tijekom svog boravka u Grazu 1939. godine Dragojla upoznaje muškarca u kojeg će nesretno biti zaljubljena cijeli svoj život. Radi se o Ivanu Trnskom, pjesniku preporodnog razdoblja, koji je zaslužan za buđenje Dragojlinog nacionalnog osjećaja te želje za učenjem i pisanjem na hrvatskom jeziku. Oženivši Slovenku Minu, Trnskog je s Dragojlom cijeloga života povezivao samo platonski odnos, „ostavljajući Dragojli čežnju, patnju, a povremeno i teške napade ljubomore“ (Strupar, 2011, str. 13)

3.2. Udaja i majčinstvo

U 19. stoljeću brak je predstavljao neravnopravan savez između žene i muškarca. Žena je bila ta koja je trebala biti pokorna i podložna svom suprugu, a zauzvrat je dobivala sigurnost, zaštitu i egzistenciju. Unutar bračne zajednice žena je potvrđivala svoj identitet, koji se u to vrijeme sastojao od tri uloge, uloge supruge, majke i kućanice. Svjesna svojih vrijednosti, Dragojla je bila ustrajna u tome da pronađe muškarca sebi dostojnog. Međutim, njezin su život obilježile nesretne ljubavi te ona svjesno odabire status neudane žene. Odabirom slobode i samostalnosti Dragojla biva izložena kritici društva jer „društvo u kojemu je ona odrasla patrijarhalno je i žene su odgajane da budu poslušne, a ne da rade po svojoj volji“ (Strupar, 2011, str. 17). Usudivši se prekoračiti zadane granice i prkositi nepisanim pravilima, Dragojla ruši stereotipe o ženama svog vremena. Izgrađuje svoj ženski identitet „na potpuno drugačijim pretpostavkama“ (Gorički, 2015, str. 41). Ipak, Gorički (2015) ističe kako je tijekom svog života Dragojla iskreno čeznula za brakom i majčinstvom te da je zasigurno bilo perioda kada je

teško podnosila ogroman pritisak društva i svakodnevne osude. Zbog toga u „Dnevniku“ nailazimo na brojne zapise iz kojih možemo iščitati kako je često sumnjala na put koji je odabrala te da je ne samo sažalijevala samu sebe, već se i smatrala krivom za svoj status neudane žene ili usidjelice, kako je pogrdno bila nazivana. Također, Gorički (2015) razmatra i činjenicu da je moguće da Dragojla uopće nije htjela udaju i majčinstvo, „već je mislila da treba htjeti zato što je ženu 19. stoljeća određivala patrijarhalna sredina te obveza ostvarenja kroz bračni život i majčinstvo“ (str. 48). Tek potkraj svog života, kada postaje svjesna da se njezine maštarije i snovi neće ostvariti, ona o braku piše kao o ekonomskoj zajednici koja nudi izlaz iz materijalne krize.

3.3. Usamljenost te osuda i odbacivanje društva

Brusić (2015) navodi kako čitanjem „Dnevnika“ možemo uočiti promjene u Dragojlinoj osobnosti i ponašanju. Tako „na početku Dragojlu doživljavamo kao Dragojlu koja rado sudjeluje u društvenim događajima, rado putuje i biva u društvu ljudi“, ali „kako vrijeme prolazi“ osuda i odbacivanje društva postaju sve snažniji te „tako i njezina vjera te zainteresiranost za društvo drastično padaju“ (Brusić, 2015, str. 25). Odbijajući brak i majčinstvo, društvene uloge koje ženi nameće patrijarhat, ona je svjesno prelazila „granice socijalno dopustivog“ (Brusić, 2015, str. 44). Prema Brusić (2015) Dragojla je za svoju okolinu na taj način predstavljala prijetnju, a Dragojlino poučavanje djevojčica i djevojaka te njezina nastojanja za poboljšanjem njihovog obrazovanja dodatno su pojačavala taj strah njezine okoline. Iz tog razloga prva privatna škola za djevojke u Karlovcu, koju je Dragojla osnovala zajedno s gospođama Kubinkom i Naether, nakon svega tri godine prestaje s radom. Karlovačke obitelji prestaju slati „svoje djevojčice na poduku jednoj usidjelici koja se gura među muškarce pisanjem pripovijesti i to na hrvatskom (suprotno korištenju njemačkog u to vrijeme) te pribjegava životu osamljenosti i izolacije“ (Brusić, 2015, str. 25). Izolirajući se od okoline koja ju ne shvaća, unutar Dragojle stvara se „prostor slobode, prostor pisanja“ i stvarajući svoje dnevničke zapise ona „štiti samu sebe od nametnutog društvenog okvira“ (Brusić, 2015, str. 12, 44). Dragojlin osamljenički život Brusić tumači na dva načina, odnosno ističe kako je „teško (...) razlučiti i odlučiti na temelju seksualnosti Dragojle Jarnević je li (...) [on] pobuna protiv sustava ili samo tragičan nusproizvod istog“ (str. 20)

4. Društvena i politička zbivanja 19. stoljeća u „Dnevniku“

Grubišić Pulišelić (2007) naglašava kako čitanjem „Dnevnika“ dobivamo „jasan uvid u autoričin odnos prema tadašnjim političkim prilikama“ i razotkrivamo njezinu „težnju za sudjelovanjem u oblikovanju hrvatskoga nacionalnog identiteta i stvaranju hrvatske nacionalne književnosti“. „S obzirom da joj je, kao ženi, uskraćen prostor javnog djelovanja, ona tim ograničenjima i zabranama uspijeva doskočiti na način da u svoj dnevnik zapisuje „niz podataka vezanih za političko stanje države, društvo, kulturu i književnost” (Brusić, 2015, str. 27 prema Lerner Gerda 1993). Pišući o društvenom, kulturnom i moralnom životu u Hrvatskoj,

odnosno svemu što pripada javnoj sferi u Hrvatskoj u to vrijeme, „Dragojla sa žalošću komentira zapuštenost i nisku obrazovanost hrvatskog stanovništva, kritizira lijenost, nemoral, odnarođivanje, servilnost“ (Strupar, 2011, str. 11).

4.1. Hrvatski narodni preporod

Važno je istaknuti kako „Dragojla Jarnević u početku nije podupirala preporodni pokret, niti upotrebu hrvatskog jezika“ (Dijanić, 2013, str. 68). Budući da je bila školovana na njemačkom jeziku te odgojena u njemačkom duhu u skladu s tradicijom tog vremena, hrvatski jezik slabo je govorila te je smatrala da hrvatski jezik nije toliko bogat riječima kao na primjer njemački (Dijanić, 2013). No, od boravka u Grazu 1939. godine kada je upoznala Ivana Trnskog sve se mijenja. Nakon što ju je Trnski uspio „uvjeriti u ljepotu hrvatskog jezika i potrebu pisanja i govorenja na hrvatskom“, Dragojla prihvaća preporodne ideje te aktivno sudjeluje u Ilirskom pokretu pišući lirska, prozna i dramska djela u skladu s preporodnim idejama (Dijanić, 2013, str. 68). Povratak u domovinu potaknut je i njezinim boravkom u Veneciji, gdje je radila kao guvernanta. Uspoređujući život u Veneciji i Hrvatskoj, Dragojla „zaključuje kako je u kulturnom i umjetničkom smislu Hrvatska zaostalija sredina te se odlučuje vratiti u domovinu kako bi joj pomogla“ (Dijanić, 2013, str. 68). „Dragojla je, kao prava ilirkinja, služila samo domovini, budući da supruga i djece nije imala“ (Gorički, 2015, str. 54). „Od domorotkinja se očekivalo uključivanje u preporodni pokret, što uporabom narodnoga jezika u svakodnevnome životu, što prenošenjem nacionalnoga osjećaja djeci dok je pisanje u velikoj mjeri bilo muško područje, stoga je Dragojla napravila značajan korak za ženski rod kada je rekla da će pisanjem odsad služiti domovini“ (Gorički, 2015, str. 54). Svojim je pisanjem na hrvatskom jeziku Dragojla željela potaknuti i druge Hrvatice na pisanje na materinskom jeziku jer je upravo književnim djelovanjem bilo moguće ojačati nacionalni duh i oblikovati nacionalni identitet čitateljske publike.

4.2. Feminizam

Dragojlin život i njezini dnevnički zapisi dokaz su inferiornog položaja žena 19. stoljeća. „Žene Dragojlina vremena (...) bile su manjinska grupa u društvu, ali ovdje kada govorimo o manjini, ne mislim[o] na statističku zastupljenost žena u populaciji, već na sociološko značenje pojma manjine“ (Brusić, 2015, str. 39). To znači da su žene bile skupina „s manje društvene moći i privilegija“, odnosno nalazile su se u „nepovoljnijem društvenom položaju“ (Brusić, 2015, str. 39). Položaj, djelovanje i ponašanje žena bilo je određeno društvenim pravilima, što je u praksi značilo da su žene bile posebno izložene ugnjetavanju, iskorištavanju i podčinjavanju. Brusić (2015) ističe kako je „društvo Dragojlina vremena vjerovalo, i prakticiralo marginalizaciju žena“ te ju opravdavalo „filozofskim, biološkim, sociološkim i religijskim argumentima“ (str. 20 prema Vasiljević, 2012). A ti argumenti su sljedeći:

> Žena nikada neće moći doseći intelektualne visine jednog muškarca, fizičkim obilježjima i izdržljivošću je inferiorna muškarcu, pripadaju joj obitelj, ognjište i kuća ni tamo ne vodi glavnu riječ i, veliko finale , Bog ju je

> stvorio od rebra muškarca zatirući njenu ravnopravnost u samom korijenu. (Brusić, 2015, str. 20)

Budući da Dragojla na temelju vlastitog iskustva dobro poznaje „patnju koja znači biti ženom“, ona sanja nedosanjani san o rođenju kao muškarac iz razloga što je muškarcima sve bilo dozvoljeno, „a u prvom je redu mislila na obrazovanje, pisanje i sudjelovanje u javnosti“ (Brusić, 2015, str. 20; Gorički, 2015, str. 48). Dragojla je tvrdila i „da su žene nepravedno isključene iz gotovo svakoga časnog zanimanja“, a jedno od njih bilo je i poučavanje (Gorički, 2015, str. 54). Kao krivce za nejednakost spolova ona ne ističe samo muškarce, „dapače ona smatra žene podjednakim krivcima“ (Brusić, 2015, str. 40). Budući da je tada bilo rezervirano samo za muškarce, poučavanjem se bavio vrlo malen broj žena. Njihovo zapošljavanje u Austro-Ugarskog Monarhiji bilo je zakonski regulirano pa su tako zakonom iz 1869. godine učiteljice smjele predavati samo u prva četiri razreda osnovne škole te su i zarađivale manje od muških učitelja za isti posao. A kao dodatna spolna diskriminacija uvedena je zabrana udavanja učiteljica pa bi tako one izgubile svoj posao nakon udaje, osim u slučaju udaje za učitelja. Ove zakonske odredbe bile su na snazi u Hrvatskoj sve do 1907. godine. Upravo je Dragojla bila jedna od tih rijetkih žena koja je svoju egzistenciju uspjela osigurati poučavanjem. Jarnevićeva se cijeloga života manje ili više uspješno suprotstavljala nametnutim društvenim ograničenjima, a tu se posebno ističe književno stvaralaštvo kao najuspješniji alat u borbi protiv opresije.

Prema Brusić (2015) Dragojlin ženski identitet je ne samo podvojen, već i multipliciran. On odražava „teško vidljiv i još teže razumljiv balans između oslobađanja potisnute seksualnosti, slike kakvu nameće društvo, uloge usamljene `stare frajle`, uloge žene-književnice te uloge turboreligiozne vjernice“ (Brusić, 2015, str. 55). Također, njezin feminizam Brusić (2015) opisuje kao kontradiktoran i kontroverzan. Iako se zalaže za poboljšanje obrazovanja djevojčica i djevojaka te nastojala potaknuti druge žene na pisanje, na meti njezine kritike često su se upravo nalazile žene. Gorički (2015) navodi kako je Dragojla imala vrlo visoko mišljenje o sebi, dok je druge žene smatrala manje inteligentnima ili duhovnima u usporedi sa samom sobom ili muškarcima, što je znak njezina licemjerja. Također, Gorički (2015) navodi kako je Dragojla bila vrlo kritična prema ženama koje su svojim ponašanjem odstupale od onoga što je ona smatrala ispravim, a posebno je kritizirala one žene koje su više usmjerene na svoju vanjštinu, nego na unutrašnjost.

5. Književna kritika i čitatelji

Budući da je Dragojla znala da će njezini dnevnički zapisi izazvati priličnu sablazan, ona ih oporučno ostavlja Učiteljskoj zadruzi uz napomenu da se smiju objaviti tek deset godina nakon njezine smrti. „Autoričina otvorenost, iskrenost i sasvim nekonvencionalan govor o svemu, pa tako i posve intimnome i (za ono doba) tabuiziranim temama“ bili su provokacija ne samo za čitatelje, već i književne kritičare (Strupar, 2011, str. 7). Pešić (2001) kao razlog takve reakcije ističe objektivnu društveno-političku situaciju, a posebno položaj žena u 19. stoljeću. Tako je „Dnevnik“ tek samo fragmentarno objavljen 1958. godine pod naslovom „Život jedne žene: odabrane strane dnevnika“. Dunja Detoni Dujmić

ističe kako negativna književna kritika „Dnevnika“ nije mogla izostati jer su „spoznavanje vlastite tjelesnosti, ponori libida, uskraćeni užici“ u konzervativnoj sredini i vremenu mogli izazvati samo sablazan. Detoni Dujmić zato i ne iznenađuje činjenica da je „Dnevnik“ nazivan i pornografskim štivom (Strupar, 2011). Strupar (2011) ističe kako je zapravo više od četrdeset godina trebalo proći da bi hrvatsko društvo postalo spremno za „integriranu i necenzuriranu verziju Dragojlina zapisa“, što se i dogodilo 2000. godine kada je to učinila Irena Lukšić (str. 22). Te su godine Dragojlini dnevnički zapisi tiskani u svome cijelom opsegu, što je značilo 800 tiskanih stranica velikog formata, odnosno približno 1200 autorskih kartica ili 2 160 000 znakova (Zlatar Violić, 2008).

6. Zaključak

Život Dragojle Jarnević bio je određen time što se nije mirila sa zadanim društvenim ulogama 19. stoljeća te što joj takav način života nije predstavljao zadovoljstvo, već je naprotiv bio izvor frustracija, nemira i gorčine. Zbog toga ona cijeloga svog života vodi iscrpljujuću borbu za slobodom, egzistencijom i položajem u književnom svijetu. Odbijajući prihvatiti društveno nametnuta pravila patrijarhalne okoline, ona odabire nekonvencionalan životni put tijekom kojeg vodi bitke s vanjskim svijetom, ali i samom sobom. Kao svoj najveći teret ističe svoj spol i zbog toga sanja taj nedosanjani san o životu kao muškarac. Svjesna je da su joj samo zbog njezina spola mnoga vrata zatvorena te da unatoč svojoj inteligenciji, talentu i trudu zbog dvostrukih pravila nikada neće postići svoj maksimum. Iz današnje perspektive posve je jasno da je Dragojla bila nadasve hrabra i kontroverzna žena koja se ne uklapa u stereotip tipične žene 19. stoljeća. Budući da spas pronalazi u pisanju te da joj njezin dnevnik predstavlja toliko potrebno utočište, ona na 1194 stranice originalnog rukopisa ispisuje povijest vlastitog života te nas kao čitatelje uvodi u društvena i politička zbivanja 19. stoljeća. Tako njezini dnevnički zapisi objavljeni 2000. godine pod imenom „Dnevnik“ u potpunosti opravdavaju status svjedoka života jedne žene i jednog vremena.

7. Popis literature

[1.] Batinić, A. Dragojla Jarnević i njezino učiteljevanje. Dani Hvarskoga kazališta, 49(1):221-230. [Internet]. 2023 [pristupljeno 22.11.2025.]; Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/en/302333

[2.] Bojić, S. Žensko pismo slavonskih spisateljica 19. i 20. stoljeća. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu [Internet]. 2015 [pristupljeno 15.12.2025.]; Dostupno na: https://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/2272/2/(%C5%BDensko%20pismo%20slavonskih%20spisateljica%2019.%20i%2020.%20stolje%C4%87a.pdf).pdf

[3.] Brusić, M. E. Dnevnik Dragojle Jarnević: FEMINIZAM ILI FRUSTRACIJA?. Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci [Internet].

2015 [pristupljeno 24.11.2025.]; Dostupno na: https://repository.ffri.uniri.hr/theses/ffri:102/show-file/0

[4.] Cukrov, N. (Žensko pismo): tko smo "mi", a tko su "oni" u hrvatskoj ženskoj ratnoj prozi. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu [Internet]. 2015 [pristupljeno 15.12.2025.]; Dostupno na: https://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9393/1/DIPLOMSKI%20RAD_ISPRAVLJENA%20VERZIJA%20drugi%20put_GL%20(2).pdf

[5.] Dijanić D. Hrvatski narodni preporod i Ilirski pokret (1835.-1848.) u Dnevniku Dragojle Jarnević prilog poučavanju povijesti žena. Povijest u nastavi, 21(1):57-77. [Internet]. 2013 [pristupljeno 22.11.2025.];Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/120408

[6.] Dnevnik. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. [pristupljeno 14.12.2025.]; Dostupno na: https://www.enciklopedija.hr/clanak/dnevnik

[7.] Dujić, L. Tajni život prve dame ilirizma. Vienac: časopis Matice hrvatske, (2001) 484 [Internet]. [pristupljeno 15.12.2025.]; Dostupno na: https://www.matica.hr/vijenac/484/tajni-zivot-prve-dame-ilirizma-18916/

[8.] Gorički, R. Reprezentacija rodnih identiteta u djelima Dragojle Jarnević. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu [Internet]. 2015 [pristupljeno 23.11.2025.]; Dostupno na: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/6029/1/Romina%20Gori%C4%8Dki%20-%20Diplomski%20rad.pdf

[9.] Grubišić Pulišelić, E. Odraz preporodnih ideja u Dnevniku Dragojle Jarnević nakon 1848. godine. Kolo: časopis Matice hrvatske, 3 (2007) 213-255 [Internet]. [pristupljeno 22.11.2025.]; Dostupno na: https://www.matica.hr/kolo/306/odraz-preporodnih-ideja-u-dnevniku-dragojle-jarnevic-nakon-1848-godine-20474/

[10.] Hrvatski narodni preporod. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. [pristupljeno 10.12.2025.]; Dostupno na: https://www.enciklopedija.hr/clanak/hrvatski-narodni-preporod

[11.] Jarnević, Dragojla. Hrvatski biografski leksikon (1983–2025), mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2025. [pristupljeno 7.12.2025.]; Dostupno na: https://hbl.lzmk.hr/clanak/132

[12.] Križan-Kadi, S. Dragojla Jarnević – čudnovate zgode moga života. Profil-Klett. 2020 [pristupljeno 25.11.2025.]; Dostupno na:https://www.profil-klett.hr/dragojla-jarnevic-cudnovate-zgode-moga-zivota

[13.] Odža, I. Pedagoško djelovanje Dragojle Jarnević u kontekstu idejnoga svijeta Dnevnika. Metodički ogledi, 25(1):87-117 [Internet]. 2018 [pristupljeno 27.11.2025.];. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/217457

[14.] Peternai Andrić, K., Žužul I. Imaginarna usidjelica. Kulturalne reprezentacije usidjelice u Dnevniku Dragojle Jarnević i Ševi Dezsőa Kosztolányi. Književna smotra, 50(187(1)):23-36. [Internet]. 2018 [pristupljeno 25.11.2025.]; Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/201775

[15.] Strupar, I. Dragojla Jarnević – Dnevnik. Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet [Internet]. 2011 [pristupljeno 26.11.2025.]; Dostupno na: https://repozitorij.ffos.hr/theses/ffos:2727/show-file/0

[16.] Tagebuch der Caroline Jarnević Dvostruko čitanje – žensko čitanje teksta, muško čitanje konteksta. Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice ..., 14(1):106-117. [Internet]. 2007 [pristupljeno 12.12.2025.]; Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/41327

[17.] Trnski, Ivan. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. [pristupljeno 10.12.2025.]; Dostupno na: https://www.enciklopedija.hr/clanak/trnski-ivan

[18.] Zlatar Violić, A. Predfeminizam, feminizam i postfeminizam u hrvatskoj književnosti. Zagrebačka slavistička škola. 2008 [pristupljeno 10.12.2025.]; Dostupno na: https://zagrebacka-slavisticka-skola.com/article.php?id=54&naslov=predfeminizam-feminizam-i-postfeminizam-u-hrvatskoj-knjizevnosti